

УДК 373.5.017.4:37.091.2-024.71](045)
DOI 10.31499/2618-0715.1(12).2024.305357

**ПРОФЕСІЙНЕ ВИХОВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
У КООРДИНАТАХ ЄДНОСТІ СУСПІЛЬНО-ДЕРЖАВНИХ ТА
ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ**

Коберник Олександр, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

ORCID: 0000-0002-2842-0168

E-mail: kobernikan@meta.ua

Котловий Сергій, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальних технологій, Житомирський державний університет імені Івана Франка.

ORCID: [0000-0001-7724-9398](https://orcid.org/0000-0001-7724-9398)

E-mail: kotlovuy@gmail.com

***Анотація.** У статті розкриваються теоретико-методичні засади професійного виховання майбутніх фахівців в контексті інтеграції суспільно-державних (національних) та європейських цінностей. Визначаються фактори, які впливають на ефективність професійного виховання майбутніх фахівців. Стверджується, що професійно-ціннісне виховання є послідовним, діалектичним рухом здобувачів професійної, фахової передвищої та вищої освіти до добровільно прийнятої ними мети, а результатом цього руху є набуття майбутнім фахівцем системи національних та європейських цінностей та ідеалів, розширення його духовних потреб та інтересів, соціально-цінних мотивів. Виокремлюється система суспільно-державних (національних) цінностей: соборність, гідність, самобутність, воля та європейських цінностей, яких за документами Євросоюзу нараховується більше п'ятнадцяти, серед яких фундаментальними є: свобода, відповідальність, демократія, право та ін. Обґрунтовується зміст, форми та інноваційні методи виховання в майбутніх фахівців суспільно-державних і європейських цінностей.*

***Ключові слова:** професійне виховання, цінності, суспільно-державні цінності, європейські цінності, майбутні фахівці.*

**PROFESSIONAL EDUCATION OF FUTURE SPECIALISTS IN THE
COORDINATES OF THE UNITY OF SOCIAL, STATE AND EUROPEAN VALUES**

Kobernyk Oleksandr, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of Pedagogy and Educational Management Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University.

ORCID: [0000-0001-5734-8540](https://orcid.org/0000-0001-5734-8540)

E-mail: kobernikan@meta.ua

Kotlovyi Serhiy, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Social Technologies, Ivan Franko Zhytomyr State University

ORCID: [0000-0001-7724-9398](https://orcid.org/0000-0001-7724-9398)

E-mail: kotlovuy@gmail.com

Abstract. *The article reveals the theoretical and methodological foundations of vocational education of future specialists in the context of combining public and state (national) and European values. The factors that influence the effectiveness of professional education of future specialists are determined. It is argued that professional and value-based education is a consistent, dialectical movement of applicants for professional, vocational higher and higher education towards the goal voluntarily accepted by them, and the result of this movement is the acquisition by the future specialist of a system of national and European values and ideals, the expansion of his spiritual needs and interests, socially valuable motives, enrichment of the emotional sphere, moral and aesthetic feelings, the ability to empathize, mastering applied professional skills, habits, experience, self-reflection. The system of public and state (national) values is distinguished: unity, dignity, identity, freedom and European values, of which there are more than fifteen according to the documents of the European Union, among which the fundamental ones are: freedom, responsibility, democracy, law, etc. The article substantiates the content, forms and innovative methods of educating future specialists in social, state and European values.*

Keywords: professional education, values, public and state values, European values, future specialists.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасні умови соціально-економічних змін та інтеграція України до загальноєвропейського простору передбачають трансформації і в освітній сфері. На часі постала проблема формування особистості нового типу з високим рівнем розвитку морально-духовних якостей. З огляду на це освітній простір сьогодення покликаний створити належні умови для соціального та особистісного становлення майбутнього фахівця.

Загальна соціокультурна ситуація, виклики щодо збереження цілісності й державності України, військова агресія Росії, завдання консолідації суспільства, реформування системи освіти визначають нагальність підвищення уваги до виховного потенціалу освітнього середовища та виховання базових соціальних цінностей майбутніх фахівців.

Молодь, яка навчається в закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої і вищої освіти, знаходиться в ситуації численних ризиків, спокус, негативних впливів (у тому числі і через маніпулятивні технології деструктивного змісту ЗМІ, інтернет-мережі, різних видів рекламної продукції), дезорієнтації у вимогах і моделях поведінки, безцільового проведення дозвілля. Посилення тенденцій щодо зміцнення культури сили, грошей, маргіналізації юнаків і дівчат за місцем проживання, ствердження асоціальних субкультур сприяє набуттю і накопиченню асоціального і протиправного досвіду у них має актуалізувати проблему якісного забезпечення не тільки навчальної, а й виховної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Орієнтація педагогіки на нове бачення ціннісних засад освіти, ідеї аксіологічного підходу в професійній підготовці та положення теорії виховання співзвучні спрямованості сучасних педагогічних пошуків.

Проблеми аксіології стали предметом досліджень таких авторів вітчизняної та зарубіжної філософії як В. Андрущенко, О. Дробницький, П. Ігнатенко, А. Єрмоленко, В. Кремень, В. Лук'янець, В. Лутай, М. Підлісний, Л. Смірнов тощо.

Педагогічний аспект цінностей, ціннісних орієнтацій та ціннісного ставлення представлений в рамках педагогічної аксіології в роботах І. Бега, О. Вишневського, І. Зязюна, О. Киричука, О. Мороза, В. Огнев'юка, М. Сметанського, О. Сухомлинської, Н. Ткачової, Г. Шевченко, В. Шахова та ін. Зокрема, І. Бех, досліджуючи духовні цінності, надає пріоритет у їх формуванні особистісно-орієнтованій освіті, яка повинна будуватися на гуманістичних аксіологічних засадах.

У той же час, актуальні питання професійного виховання учнів закладів професійної (професійно-технічної), студентів фахової передвищої і вищої освіти на засада інтеграції суспільно-державних (національних) та європейських цінностей вивчені допоки недостатньо.

Мета статті – розкрити теоретико-методичні засади професійного виховання майбутніх фахівців у контексті інтеграції суспільно-державних та європейських цінностей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Якщо вести мову про визначальні фактори впливу на якість виховної роботи з майбутніми фахівцями, то їх можна виокремити кілька.

Перш за все це релігійний фактор, який на сьогодні є потужним засобом впливу на українську молодь, що перебуває у пошуку абсолютних цінностей. На цьому тлі церква Московського патріархату, виконуючи замовлення Кремля, через проповіді та Боже Слово пропагує цінності «русского мира», стимулює сепаратистські настрої, зневагу до української культури. Створення Православної церкви України породило з боку МП посилення тиску на населення України, апелюючи до різних історичних, національно-культурних і політичних реалій. Відмінності у геополітичних орієнтаціях та інтересах церковників свідчить про їхню не стільки церковну, скільки політичну боротьбу за українську молодь.

Фактор історичної упередженості в зарубіжних і українських мас-медіа завдає удару по духовній безпеці української молоді, оскільки переконує їх у меншовартісності і вторинності української нації, її несаможитності, залежності від інших сильніших держав, які вирішують її долю. Тому на сьогодні важливим бачиться об'єктивне висвітлення історії України та її популяризація, увага до української мови, яка досі не має належної державної підтримки. Отже, на сьогодні надзвичайно важливо дотримуватися історичної правди.

Фактор маніпулювання свідомістю активно здійснюється через засоби масової інформації, різного роду інформаційні ресурси, які є потужним засобом впливу на молодь та використовуються з метою роздмухування сепаратистських настроїв, презирливого ставлення до своєї Батьківщини, її культурних здобутків. Ведення інформаційної війни Росією показало невміння протистояти російській агресії на інформаційному рівні, що стало причиною відсутності у молоді стійких моральних цінностей, збіднення власного духовного світу.

Фактор цінності здоров'язбереження молоді – аспект духовної безпеки, оскільки компонента духовного здоров'я особистості є визначальною у формуванні здорового способу і стилю життя особистості, убезпечуючи її від ризиків втрати здоров'я через шкідливі звички, ведення нездорового способу життя тощо. Критичний стан здоров'я дітей і молоді України, актуалізує проблему формування здорового способу життя учнівської та студентської молоді, піднімаючи до рівня національної безпеки країни.

Про ще один фактор варто згадати, який упускається дослідниками, то це сучасне покоління учнів закладів професійної і студентів закладів фахової передвищої і вищої освіти, яких раніше відносили до категорії дітей покоління Z. Це не колишні налякані, несміливі випускники закладів загальної середньої освіти. Це вихованці, які народженні після початку XXI століття і прийшли у цей світ у цифрову епоху і вже ніколи не зможуть уявити своє життя без інтернету та різноманітних гаджетів. Від самого народження вони звикають жити у світі без кордонів, хоча дуже часто цей світ обмежений екраном; вони самодостатні і самостійні, здатні аналізувати величезні обсяги інформації. І найголовніше – вони також можуть швидко знайти потрібні відповіді, відкинувши зайве, готові одночасно взаємодіяти з кількома людьми і соціальними групами, бачити та сприймати інформацію із різних джерел; дуже легко ставитися до дружніх та «ділових» відносин.

Тому спостерігається невідповідність, неадекватність змісту, форм, методів і засобів професійного виховання новітнім умовам дорослішання зростаючої особистості.

Наслідки впливу усіх цих факторів та процесів передаються такими словами, як: «відчуженість», «хаос почуттів», «втрата порядку», «ігнорування традицій», «знецінення досвіду старших поколінь», «протест проти домінування інших».

Враховуючи ці та інші тенденції, можна прослідкувати й узагальнити трансформації системи цінностей в молодіжному середовищі: 1) прагматизм й егоїзм; 2) втрата почуття відповідальності; 3) знецінення громадянської позиції; 4) прагнення до задоволень будь-яким способом; 5) споживацтво й меркантилізм; 6) переорієнтування на сферу особистих потреб; 7) легковажне відношення до побудови сім'ї й повноцінного продовження роду; 8) легковажне відношення до власного здоров'я та ін. Особливу турботу викликає падіння в очах молоді престижу праці.

Отже, нові соціально-світоглядні, методологічні, інформаційні чинники вимагають актуалізації якісного професійного виховання майбутніх фахівців, в основі якого має бути покладений аксіологічний, тобто ціннісний підхід. Своєчасність його впровадження посилюється тим, що цінності висунулись на передній план і як соціальна проблема, що набула сьогодні гострого, інколи навіть трагічного звучання. Ми є не лише свідками, зазначає О. Сухомлинська, а й учасниками кризи моральності і правосвідомості, соціальної нестабільності, політичної дезорієнтації, деморалізації молоді [7].

Наголошуючи на необхідності формування системи морально-духовних цінностей особистості майбутнього фахівця, В. Кремень зазначає, що «утвердження цінностей, які вже віджили свій вік або завершують його, дуже негативно впливає не тільки на сутність особистості, адекватність її історичному часу, а й, безумовно, на життєвий шлях людини і характер суспільства в цілому. Формування неадекватних часові цінностей стриножує людину, викривляє її життєвий шлях і суттєво знижує, а то й взагалі перекреслює самореалізацію» [5, с. 12].

Таким чином, становлення особистості молодого фахівця – це багатогранний процес, результатом якого є не тільки сукупність професійних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, а й духовний його образ, ставлення до оточуючої дійсності, реалій професійної діяльності, його система ціннісних орієнтацій.

Разом з тим, сучасна професійна, фахова передвища і вища освіта ще недостатньо уваги приділяють раціональному співвідношенню і взаємозв'язку соціокультурних, освітніх, професійних і особистісних цінностей здобувачів освіти і дотримується традиційних підходів в організації професійного виховання.

Сьогодні, коли педагогічна теорія долає технократичний підхід до виховання як цілеспрямованого впливу на особистість, що відображає зовнішню його сторону, тобто площину діяльності вихователя, оскільки визнає педагога єдиним суб'єктом виховного процесу, без рівноцінної участі здобувача освіти, аксіологічна теорія закономірно потрапила в поле дослідників з метою розв'язання актуальних проблем сучасної освіти. Вважаємо обґрунтованою позицію сучасних вітчизняних вчених, які виховання трактують як цілеспрямовану діяльність, яка здійснюється в системі освіти, орієнтована на створення умов для розвитку духовності зростаючої особистості на основі загальнолюдських і національних цінностей, надання допомоги в життєвому самовизначенні, громадянській і професійній компетентності та цілісній самореалізації.

У зв'язку з цим важливу роль у процесі професійного виховання набувають відносини, що формуються між учасниками виховного процесу. Адже максимальна ефективність професійного виховання досягається лише тоді, коли встановлюються суб'єкт-суб'єктні відносини, в яких майбутній фахівець не є пасивним об'єктом виховання, а сам прагне до професійного зростання, здійснює професійне самовиховання, створює

умови творчої самореалізації. А мудрі викладачі мають допомогти йому на цьому шляху професійного зростання.

Наступне, що необхідно врахувати під час організації професійного виховання – це наукове обґрунтування його змісту, який, як відомо, є серцевиною будь-якої системи виховання. Серед складових процесу виховання (цільовий, змістовний, операційно-діяльнісний, аналітико-результативний) зміст є найчутливішим та найдинамічнішим. Його не можна відносити до категорії «універсаль», адже він завжди дуже адекватно відбиває потреби та світогляд суспільства, є найбільш «безкомпромісним», а тому під час модернізаційних змін викликає найбільше суперечок. Саме в змісті виховання, зазначав видатний вітчизняний педагог Г. Ващенко, зосереджені головні питання, на які шукаємо відповіді: як розуміємо духовність людини? Що таке мораль і моральність? Де витoki патріотизму? Як трактуємо ідеали демократії? На чому тримається родина? Де передумови життєвого успіху людини? [3]

Якщо звернутися до посібників та методичних рекомендацій, які стосуються професійного виховання учнів закладів професійної освіти та студентів закладів фахової передвищої і вищої освіти, то й до сьогодні зміст виховання визначається за напрямками (видами, частинами) виховання, а саме: розумове, моральне, трудове, естетичне, фізичне виховання тощо. Але це зміст виховання у закладах освіти середини ХХ століття.

Іншим варіантом визначення змісту виховання є його представлення через базову культуру особистості як основи для її подальшого розвитку. До базової культури належать культура життєвого самовизначення, економічна культура і культура праці, політична культура і правова, інтелектуальна, моральна, культура спілкування, художня і фізична культура, культура сімейних відносин.

Засобом реалізації цього змісту є засвоєння індивідом основ культури як сфери духовного життя людей, що сприяє формуванню здібностей особистості самостійно виробляти принципи своєї діяльності, поведінки, спілкування, орієнтуючись на кращі зразки загальнолюдської та національної культури. Тому й метою відбору змісту виховання особистості школяра за такого підходу є формування інтелектуальної, моральної, екологічної, політичної, правової, економічної, комунікативної, естетичної, фізичної культури, а також культури праці, сімейних стосунків та ін.

Сучасне тлумачення змісту виховання дають останні концепції і програми виховання дітей, учнівської та студентської молоді, що розроблені науковцями Національної академії педагогічних наук України, в яких підкреслюється, що зміст виховання в Україні нині складає науково обґрунтована система загальнолюдських і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства і Батьківщини, інших людей, самої себе, праці, природи, мистецтва. Система цінностей і якостей особистості розвивається і виявляється через її власні ставлення. Цей процес передбачає поєднання інтересів особистості – вільного саморозвитку і збереження своєї індивідуальності; суспільства – саморозвиток особистості має здійснюватися на моральній основі; держави, нації – здобувачі освіти мають зростати національно свідомими громадянами, патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі.

Отже, сучасний зміст професійного виховання визначається прийнятими в суспільстві цінностями (вартостями) та їх інтерпретацією, а тому презентується як явище складне і багатогранне, що включає в себе як традиційні, так і нові елементи, продиктовані часом.

Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» основними суспільно-державними (національними) цінностями України визначені такі: *соборність* – єдність,

неподільність усіх територій України, духовна єдність українців, які проживають на території України, а також єдність усіх громадян України незалежно від національності та віросповідання, спрямована на утвердження справжнього суверенітету і незалежності України, побудову процвітаючої демократичної національної держави; *самобутність* – національна ідентичність, неповторність, оригінальність, які виявляються окремою особою чи групою осіб у ментально обумовленому художньо-мистецькому світосприйнятті, національно прийнятних способах спілкування, діяльності, поведінці. Самобутність українського народу визначається його історією, культурою, традиціями та українською мовою; *воля* – здатність, намір, кероване намагання, прагнення досягти мети. Проявом волі українського народу є героїка боротьби за незалежність України, прагнення до самостійності, невпинний пошук шляхів досягнення свободи; *гідність* – відстоювання своїх духовно-моральних і державницьких позицій, усвідомлення власної ваги та громадянського обов'язку у міжнародному співтоваристві [4].

Якщо Україна зорієнтована на Європейські цінності, а українці дуже чітко, найвищою ціною – ціною людських життів, задекларували своє прагнення проєвропейського курсу для нашої країни, то в змісті професійного виховання мають з'явитися такі важливі цінності як *свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини*. Ці цінності об'єднують всі держави, її члени. Тому до ЄС не може входити жодна країна, яка не визнає їх.

Очевидно, цінності, важливі для громадян ЄС, є близькими й українцям, про що свідчать перераховані цінності у вище згаданому Законі України. Утім, звичайно, думки всередині суспільства різняться, дискусія стосовно пріоритетних цінностей доволі гостра, а результати численних досліджень на цю тему демонструють цікаві статистичні показники.

Зокрема досить перспективними є результати соціологічного дослідження серед студентської молоді, яке здійснене Інститутом Горшеніна у співпраці з Представництвом Фонду ім. Фрідріха Еберта в Україні. У дослідженні був використаний перелік цінностей, розроблений «Євробарометром» – соціологічною службою Європейської Комісії. Огляд його результатів засвідчив, що до трьох європейських цінностей, які є найважливішими для українських студентів особисто, віднесено: мир, верховенство права та рівність перед законом, права людини та демократію.

У цілому, європейський світогляд і цінності визнаються респондентами як гідний ідеал для наслідування. Практично усі опитані стверджували, що ці цінності є необхідною умовою нормального функціонування суспільства. Отже, можна говорити про те, що низка базових європейських цінностей сприймається молодими українцями як благо, до якого потрібно прагнути та яке в перспективі може вплинути на позитивні суспільні тенденції. Разом з тим для студентів характерним є те, що вони схильні гіпотетично підтримувати ці цінності, але у повсякденній практиці їх втілюють вибірково, – такий висновок роблять ініціатори опитування. Дані опитування продемонстрували, що найбільшою цінністю із запропонованого переліку для респондентів є «мир» (56,6%), «цінність людського життя» (42,7%) та «права людини» (33,3%).

Найменші показники здобули цінності «повага до інших культур» (5,4%) та «толерантність» (9%). Дещо по-іншому виглядає сприйняття респондентами системи цінностей європейців. Вони вважають, що першочерговими цінностями жителів європейських країн є «демократія» (34,7%), «верховенство права» (28,9%) та «права людини» (28,1%). Найменш важливою, на їхню думку, для європейців є «солідарність, підтримка ближнього» (8,1%).

Розглянемо більш повно ті європейські цінності, які не знайшли свого потрактування в українському законодавстві. Перш за все, – це *свобода* як можливість

людини самостійно робити вибір та приймати рішення, право на безпеку і т.д., що впливають на її життя, соціальної групи та суспільства в цілому. Однак свобода – це не всездозволеність. Без свободи людина не може бути відповідальною, а безвідповідальність веде до хаосу. Вона приносить шкоду як особистості, так і суспільству. Свобода немислима без відповідальності.

Демократія, як європейська цінність, проголошує право громадян на управління державою, а це – відповідальність і прозорість дій влади, закони, що відображають інтереси суспільства, і врахування думки громадян під час ухвалення владою важливих рішень.

Рівність забороняє будь-яку дискримінацію за будь-якою ознакою. Особлива увага приділяється рівності між чоловіками та жінками, у тому числі в трудових правах. У щоденному житті рівність – це нетерпимість до корупції (адже корупція виникає тоді, коли посадовець використовує службове становище для власної вигоди, що протирічить ідеї рівності всіх громадян), енергоефективність житла (незалежно від статку люди мають жити в теплих оселях), можливості для людей з інвалідністю бути повноцінними членами суспільства, а для жінок – мати такі самі права, як і чоловіки.

Верховенство права означає, що рішення у державі ухвалюються у відповідності до встановлених правил і процедур. Це також вимагає неупередженої системи правосуддя, яка розв'язує суперечки справедливо, не озираючись на майновий, соціальний чи інший статус особи. Втілення верховенства права – це реформа судів і правоохоронної системи, рівні можливості різних людей для захисту в суді. А головне – це єдині правила та закони для всіх, без виключення.

Повага до прав людини, включно з правами меншин – визнання того, що всі люди народжуються вільними та рівними у своїх правах. Ці права охоплюють різні сфери. Право мати гідні умови праці – незалежно від статі, кольору шкіри чи віросповідання. Право отримати якісні медичні послуги. Право вільно розпоряджатися своєю власністю. А також це право на чисте довкілля та на захист себе, як споживача різних товарів і послуг.

До системи професійних цінностей в контексті суспільних трансформацій та які мають важливе значення для майбутнього фахівця, необхідно віднести конкурентоспроможність, ціннісне ставлення до праці і майбутньої професії.

Конкурентоспроможність – здатність особистості витримати конкуренцію, протистояти конкурентам. В наш час масового безробіття – це одна з найважливіших інтегративних цінностей людини, яка може забезпечити їй гідне життя і самореалізацію її здібностей. Конкурентоспроможний фахівець на жорсткому ринку праці і робочої сили здатний запропонувати свої умілі руки й інтелектуальні можливості як «товар», запросивши за це достойну ціну, яка забезпечить благополуччя його і сім'ї.

Це працівник з досить високим рівнем професійної майстерності, підприємливий, обізнаний із законами ринку, має навички нестандартного аналітичного гнучкого мислення, здатний продукувати ідеї, захопити ними інших, повести за собою, розумно ризикувати. Він впевнено орієнтується в мінливому світі, спостережливий, критичний, самостійний і креативний.

Конкурентоспроможність не реальна без працелюбності – потреби докладати свою фізичну, або розумову енергію на створення, або перетворення матеріальних і духовних цінностей. Вищим щаблем сформованості працелюбності виступає праця, спрямована на задоволення не лише працівника чи співвітчизників, але й інших народів, збереження природи на Землі, забезпечення добробуту людства. Усвідомлена потреба працювати виступає однією з центральних ознак гуманістичного ідеалу.

Проблема специфіки виховання цінностей особистості вимагає від української педагогічної науки усвідомлення потреби саме у інтеграції суспільно-державних

(національних) вартостей та європейських, оскільки вони пов'язані з розумінням людини як частини природи і самоцінності її особистості, є основою провідної світової орієнтації прогресивних суспільних рухів, а також включають в себе всі вищі цінності, вироблені людством на довгому і суперечливому шляху свого розвитку, які одержали назву загальнолюдських.

У цьому контексті можливий вихід за рамки культурної унормованості, національних, економічних, релігійних, расових та ідеологічних відмінностей і принципово важливим є не протиставлення універсальних цінностей національним, а взаємодія з ними, яка передбачає перехід до різноманітності і багатогранності культурно-гуманістичних позицій, які доповнюють і збагачують одна одну.

Тому досить продуктивною і своєчасною є думка В. Шахова про важливість формування у молоді фундаментальних основ не лише тих духовних цінностей, що традиційно існували в ролі сталого значення стимулів людського життя та діяльності, але й формування нових, тих, що стали актуальними в сучасних умовах» [8, с.10].

Як показує практика, ефективність професійного виховання значною мірою залежить не тільки від спрямованості виховного процесу, його змісту, в його форм та методів, серед яких пріоритетна роль належить активним методам, що ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії, спрямовані на самостійний пошук істини, і сприяють формуванню критичного мислення, ініціативи й творчості. До таких форм та методів належать: акції пам'яті героїв Небесної сотні, добродійна діяльність на підтримку воїнів ЗСУ, сімей загиблих захисників Батьківщини, інвалідів, переселенців, дітей з сиротинці, етичні тренінги, соціально-проектна діяльність, ситуаційно-рольові ігри, соціодрама, метод відкритої трибуни, соціально-психологічні тренінги, інтелектуальні аукціони, «мозкові атаки», метод аналізу соціальних ситуацій з морально-етичним характером, ігри-драматизації, створення проблемних ситуацій, ситуацій успіху, аналіз конфліктів, моделей, стилів поведінки, демократичний діалог, педагогічне керівництво лідером і культивування його авторитету, використання засобів масової комунікації, методики колективних творчих справ, традицій, символіки, ритуалів, засобів народної педагогіки, акції на підтримку армії, добровольців, переселенців та постраждалих від наслідків війни.

Крім названих, варто застосовувати й традиційні методи: бесіди, диспути, лекції, семінари, різні форми роботи з книгою, періодичною пресою. Ефективність використання даних методів залежить від уміння педагогічних та науково-педагогічних працівників їх технологізувати, вміло застосовувати інформаційно-комунікаційні технології, змістом яких є інформаційне забезпечення патріотично-спрямованої взаємодії; спільна проектна діяльність всіх суб'єктів освітнього процесу (учнів, студентів, учителів, викладачів, батьків, громади тощо); дистанційні форми спілкування; вільні контакти користувачів сайту. Формами реалізації Інтернет-технологій можуть бути: Інтернет-проекти, Інтернет-мости, віртуальні конференції, дискусії, дебати, відвідування віртуальних музеїв та художніх виставок, використання електронних щоденних газет і журналів, віртуальні мандрівки, створення Інтернет-газет, участь в Інтернет-конкурсах та ін.).

Оскільки виховання цінностей не лише надзвичайно важливе, але й складне завдання, доцільно в процесі професійного виховання застосовувати найновіший розвивальний метод, який апелює до позитивного поведінкового досвіду молоді людини, сприяє глибинному зануренню у особистісну самосвідомість вихованця – авторський рефлексивно-експліцитний метод, розроблений академіком НАПН України І. Бехом. [2, с.3-7]. Назва цього методу походить від слів рефлексія (лат. reflexio – вигин, відображення) – мислення, яке спрямовує особа на свій внутрішній світ, самоаналіз; та експліцитний (від лат. explicitus – розгорнутий) – явний, чіткий, доступний зовнішньому спостереженню і розумінню. Суть методу полягає в тому, щоб через атмосферу довіри

вчителя або викладача до вихованця, впевненості в наявності у молоді основ благородства, самоповаги, їх орієнтації на добро, удосконалення повсякденного життя спонукати юнаків і дівчат до ґрунтовного усвідомлення свого внутрішнього світу (емоцій, почуттів, мотивів, цінностей, потреб, інтересів, бажань, прагнень, ідеалів). Адже у процесі професійного виховання майбутніх фахівців важливе значення має об'єктивна інформація про ступінь сформованості у них особистісних якостей і властивостей як для самих здобувачів освіти, так і для їх наставників.

Таким чином, теоретичне осмислення проблеми удосконалення професійного виховання дозволяє констатувати, що формування ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців є складним та багатогранним процесом, що має певні етапи – вибір професії, отримання професійних знань та виявлення на основі цього інтересу до професійної діяльності, перші самостійні їх кроки до оволодіння професійними компетентностями, розвитку накопиченого особистого досвіду в професійній діяльності.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямку. Отже, професійно-ціннісне виховання є послідовним, діалектичним рухом здобувачів професійної, фахової передвищої та вищої освіти до добровільно прийнятої ним мети, а результатом цього руху є набуття майбутнім фахівцем системи національних та європейських цінностей та ідеалів, розширення його духовних потреб та інтересів, соціально-цінних мотивів, збагачення емоційної сфери, моральних та естетичних почуттів, здатності до емпатії, опанування прикладних професійних умінь, навичок, звичок, досвіду, саморефлексії. А таке виховання, що здійснюється як управлінням розвитком особистості майбутнього фахівця шляхом моделювання середовища його буття, занурення його в систему суспільно-державних (національних) та європейських цінностей, передбачає долучення його до активних соціальних відносин з середовищем у процесі творчої самореалізації.

Перспективи подальших досліджень означеної проблеми вбачаємо у розкритті системи європейських цінностей та аналізі зарубіжного досвіду формування загальноцивілізаційних цінностей у здобувачів освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова Н.О. Ціннісні орієнтації у системі особистісних якостей студентів вищого педагогічного навчального закладу: Автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 [Електронний ресурс]. Київ, 2003. 16 с.
2. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості. *Педагогіка і психологія*. 2017. № 1. С. 124–129.
3. Ващенко Григорій. Виховний ідеал: підручник для педагогів, виховників, молоді і батьків. Львів: Всеукраїнське педагогічне товариство ім. Григорія Ващенка, 2006. Т. 1. 2006. 278 с.
4. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» *Урядовий кур'єр*. 2023. № 21.
5. Кремень В. Г. Якісна освіта і нові вимоги часу. *Педагогічна і психологічна науки в Україні*. Київ: Педагогічна думка, 2007. Т. 1. С.11–24.
6. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. Київ: Знання України, 2013. 450 с.
7. Сухомлинська О. В. Духовно-моральне виховання дітей та молоді в координатах педагогічної науки і практики. *Шлях освіти*. 2016. № 1. С. 2–7.
8. Шахов В.І. Наукові основи змісту педагогіки. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету*. Серія: Педагогіка і психологія. 2019. Вип.8. С. 9–14.

REFERENCES

1. Antonova N.O. Tsinnisni oriantatsii u systemi osobystisnykh yakosti studentiv vyshchoho pedahohichnoho navchalnoho zakladu: Avtoref. dys... kand. psykhol. nauk: 19.00.07 [Elektronnyi resurs]. Kyiv, 2003. 16 s.
2. Bekh I. D. Dukhovni tsinnosti v rozvytku osobystosti. Pedahohika i psykholohiia. 2017. № 1. S. 124–129.
3. Vashchenko Hryhorii. Vykhovnyi ideal: pidruchnyk dlia pedahohiv, vykhovnykiv, molodi i batkiv. Lviv: Vseukrainske pedahohichne tovarystvo im. Hryhoriia Vashchenka, 2006 . T. 1. 2006. 278 s.
4. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady derzhavnoi polityky u sferi utverdzhennia ukraïnskoi natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti» Uriadovyi kurier. 2023. № 21.
5. Kremen V. H. Yakisna osvita i novi vymohy chasu. Pedahohichna i psykholohichna nauky v Ukraini. Kyiv: Pedahohichna dumka, 2007. T. 1. S.11–24.
6. Ohneviuk V. O. Osvita v systemi tsinnosti staloho liudskoho rozvytku. Kyiv: Znannia Ukrainy, 2013. 450 s.
7. Sukhomlynska O. V. Dukhovno-moralne vykhovannia ditei ta molodi v koordynatakh pedahohichnoi nauky i praktyky. Shliakh osvity. 2016. № 1. S. 2–7.
8. Shakhov V.I. Naukovi osnovy zmistu pedahohiky. Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohika i psykholohiia. 2019. Vyp.8. S. 9–14.